

ANMELDELSER

PETER ZEEBERG: *Heinrich Rantzau. A Bibliography*. Society for Danish Language and Literature / C.A. Reitzel Copenhagen 2004. 308 s.

Henrik Rantzau af den kendte holstenske slægt levede 1526 til 1598. Han var fra 1556 den danske konges statholder i hertugdømmerne, stod på god fod med Frederik 2. og udførte flere diplomatiske hverv i kongens tjeneste. Især indlagde han sig fortjeneste som meddeler af politiske nyheder fra udlandet, som han formidlede fra et stort net af korrespondenter i såkaldte relationer til kongen, stadig synlige i tretten pakker i Rigsarkivet. Han var ved ægteskab blevet hovedrig og kunne leve som en renaissancefyrste med rådighed over store godsbesiddelser og kostbar indretning af sit hovedsæde, slottet Breitenburg, der udsmykkedes med samlinger af kunst og bøger. Biblioteket på Breitenburg omfattede ifølge en samtidig angivelse 6.300 bind og var dermed det største privatbibliotek i Norden. Det blev 1627 plyndret af Wallenstein, men en del er efter forskellige omskiftelser havnet i danske og udenlandske biblioteker, flest i nationalbiblioteket i Prag. Heldigvis er også væsentlige dele af Rantzaus privatkorrespondance bevaret. Den er tilgængelig i mikrofilm i Det Kongelige Bibliotek, som derudover besidder enkelte originalbreve.

Rantzau var levende interesseret i litteratur og videnskab og havde selv stærke forfatterambitioner. Han dyrkede det i tiden yndede latinske versmageri, skrev traktater om astrologi, lægekunst og krigskunst og udgav med flittig brug af sekretærer og medarbejdere talrige skrifter til forherligelse af sig selv og sin slægt og i sidste instans sin konge og sit land. Der blev gang på gang slået på trommer for Johan og Daniel Rantzau som heroiske feltherrer, og bekvemt var det jo også, at de historiske skildringer, Rantzau udgav om Frederik 2. og hans regeringstid, lod sig forbinde med fremhævelse af de to krigeres indsats i henholdsvis Ditmarskerkrigen og den nordiske syvårskrig. Til at udgive middelalderhåndskrifter fra sit bibliotek hvervede han tyske lærde og optrådte over en bred front som en mæcen, der villigt støttede sin klienter økonomisk og på anden vis. Hele denne virksomhed var ganske åbent forbundet med en selvscenesættelse, der også kom til udtryk ved, at Rantzau lod en del af de af ham bekostede skrifter uddele til nære og fjerne bekendte. Slap et oplag op, bestilte han omgående et nyt hos en af de mange bogtrykkere, han stod i forbindelse med.

Rantzaus eget forfatterskab udmærkede sig næppe ved originalitet eller prægning, og ikke sjældent synes man, at han kunne have brugt sine penge til bedre

formål, men man imponeres over hans engagement og utrættelige aktivitet, som Zeebergs bibliografi nu giver et samlet overblik over. De væsentligste publikationer, han involverede sig i, turde være dem, der omhandler historie og topografi. Her skal fremhæves *editio princeps* af Albert af Stades nordtyske krønike, udgivet 1587 i Helmstedt på grundlag af et håndskrift i Rantzaus bibliotek (nr. 237), og Braunius og Hogenbergs prægtige samling af kobberstukne byprospekter "*Civitates Orbis Terrarum*" (også benævnt "*Theatrum Urbium*"), hvori Danmark og hertugdømmerne ved Rantzaus mellemkomst blev langt fyldigere repræsenteret end berettiget i sammenhængen. Omkring 30 billeder blev det til, de fleste de ældste der findes, og i tilgift et par flotte kobberstik af Breitenburg i det særksemplar, som Rantzau dedicerede til Frederik 2. Til illustrationerne opregnet i bibliografien (nr. 13-14) bør føjes et prospekt af Bergen i Norge. Rantzaus korrespondance dokumenterer i detaljer hans rekruttering af danske medarbejdere med kongens kansler Niels Kaas i spidsen. Fra Rantzau gik teksterne så videre til Braunius i Köln. Selv har han hovedansvaret for affattelsen af en lille, men ikke uinteressant "*Daniae Regni politicus status*" i en udgave af Mercators atlas (nr. 147).

Det er hele spektret af Rantzaus litterære virksomhed, som Peter Zeeberg har villet belyse, og derfor indbefatter bibliografien foruden Rantzaus skrifter også bøger med enkelte eller kun et enkelt tekstbidrag af ham (f.eks. et æresdigt eller lignende), bøger af andre, som han på en eller anden måde har hjulpet til trykken, samt de ganske mange bøger, der er dediceret til ham, hovedsagelig i hans egenskab af mæcen. Den inkluderer ikke rene billedserier som f.eks. "*Res gestae Friderici 2.*", 1589 – hvorfor mon ikke? Værket er dog forsynet med titelblad og nævnes i øvrigt s. 106, 263 og 264 – og den medtager principielt heller ikke litteratur af og om Rantzau trykt efter hans død. Største delen af den nyere litteratur fra ca. 1880 og fremefter er dog registreret blandt referencelitteraturen s. 253-60 og citeres spredt i bogen. Mellem referencerne forekommer selvsagt også fundamentet for al hidtidig Rantzaubibliografi, Johannes Mollers indholdsrige artikel i "*Cimbria literata*" fra 1744, som tilmed har kunnet benyttes i sønnen Olaus Mollers eksemplar med talrige håndskrevne tilføjelser. Af de mange bidrag vedrørende Rantzaus bibliotek er kun medtaget et udvalg (jvf. s. 25 note 41).

Bibliografien hviler på en gennemgang af et omfattende apparat af bibliografiske kilder og personlige sonderinger i en række biblioteker, som Zeeberg enten har besøgt eller korresponderet med. Ved selvsyn er adskillige eksemplarer sammenholdt og dermed ikke sjældent konstateret trykvarianter, og der er fremdraget flere tryk som tilsyneladende kun er bevaret i et enkelt eksemplar. Er det ikke lykkedes at verificere foreliggende oplysninger om en trykudgave, er den alligevel medtaget som et selvstændigt nummer, hvorunder så kilden eller kilderne hertil står angivet. Samme grundighed er anvendt på den bibliografiske beskrivelse, der følger en international standard på højt detaljeringniveau, på dansk grund nærmest at sidestille med det system, Lauritz Nielsen har lagt til

grund for "Dansk Bibliografi 1482-1600." Principperne forklares ikke, og læserne ser sig blot s. 63 henvist til et trykt amerikansk regelsæt fra 1949, som ikke andre end bibliotekarer kan tænkes at være i nærheden af. (Det føles flovt, men må indrømmes, at jeg f.eks. ikke forstår betydningen af et hyppigt forekommende dollartegn i beskrivelsen af en bogs fordeling på ark og sider).

Efter de bibliografiske data følger oplysninger om bevarede bibliotekseksemplarer med kursivering af dem, som er benyttet, plus henvisninger til diverse kilder, og til sidst noter om indholdet som f.eks. oplyser, hvem skriftet er dediceret til, og hvilke forfattere der har bidraget med digte og lignende, eventuelt suppleret med henvisning til omtale i Rantzaus korrespondance. S. 7 meddeles, at meget mere om indholdet kan findes i en anden version af bibliografien, som indgår i en database vedrørende nylatinsk litteratur i Norden og vil være tilgængelig på internettet (www.uib.no/neolatin). Netop indholdsnoterne beror imidlertid på et skøn, og også brugerne af bogudgaven vil sikkert gerne vide mere om indholdet, end meddelt på tryk. Det virker lidt for karrigt, at man som oftest holdes i uvidenhed om motiverne for de anførte illustrationer (træsnit eller kobberstik), når der ikke lige er tale om Rantzaus portræt eller våben. Se f.eks. nr. 27: "One woodcut, one copperplate. [woodcut: Rantzaus arms]" – men intet om, hvad kobberstikket viser. Heller ikke havde det været af vejen, om den ofte gentagne vending: "Dedicated to [NN]" var blevet mere præcist udformet. Som regel er en dedikation dateret, og dato og eventuelt dateringssted kunne let være oplyst. Nr. 8 er rigtignok "Dedicated to King Frederik of Denmark," men får man fat i bogen, viser det sig, at dedikationen i denne udgave fra 1587 er dateret Strassburg 13. marts 1582. Det uoplyste forhold er, at dedikationen i 1587-udgaven simpelthen er et optryk af dedikationen i den tidligere udgave fra 1582, dvs. i nr. 7. I mange tilfælde kan en dato have betydning ved at hjælpe til en fastsættelse af det tidspunkt på året, da en bog tidligst kan være udkommet.

Bibliografien indrammes af en indledning om Rantzaus og hans virksomhed som forfatter og mæcen (s. 9-63) og til sidst en række fortegnelser og registre (s. 249ff). I indledningen udnyttes brevstoffet til nærmere udredning af emner, som ellers ofte er underbelyste: mæcenens forhold til sin brogede skare af klienter, forholdet til bogtrykkere, bøgernes distribution, priser og oplagstal, herunder antallet af eksemplarer, som Rantzaus forbeholdt sig selv. De hyppige genoptryk synes til dels at skyldes små oplag, og den ofte næsten samtidige brug af bogtrykkere i forskellige byer fortolkes som et led i distributionspolitikken. Mellem de afsluttende fortegnelser er et kronologisk register over de bibliograferede tryk og et bogtrykkerregister fordelt på trykkesteder. S. 261-73 er indskudt et appendiks med eksempler på de mange bevarede, let genkendelige eksemplarer, som Rantzaus har anvendt som gave, suppleret med efterretninger herom i hans korrespondance. Ordnet efter modtagere giver det en noget anden og velkommen indgang til hans kontakter og virkekreds end bogtrykkene.

Dispositionen er for så vidt klar nok, men tilrettelæggelsen ikke ligefrem pædagogisk. Mange af gavemodtagerne i appendikset præsenteres som slet og ret personnavne, uden at der oplyses om deres stilling eller sociale position. De burde så vidt muligt have været identificeret med et par ord. Og så er der ikke etableret den fjerneste forbindelse hertil fra bibliografisnittet, hvor det udmærket på en eller anden måde kunne have været tilkendegivet, at et benyttet eksemplar udgør et i appendikset nærmere omtalt gaveeksemplar – eller for den sags skyld Rantzaus eget eksemplar, som det er tilfældet med flere af eksemplarerne i Prag. Vil man søge underretning om, hvorvidt en bestemt bog vides benyttet som gaveeksemplar, er man meget upraktisk nødt til at gennemlæse hele appendiksafsnittet. Gardinerne er trukket så tæt ned, at der f.eks. s. 270 nederst nævnes et gaveeksemplar af nr. 178 i Hamburg, men under nr. 178 overhovedet ikke anføres noget Hamburgeksemplar! Det drejer sig om Rantzaus "Commentarius Bellicus," hvorom det endvidere i indledningen s. 45 berettes, at Rantzaus med et følgebrev sendte et eksemplar til Christian 4. Men s. 263, hvor kongen er registreret som gavemodtager, er denne boggave gået helt i glemmebogen. Og han bliver snydt for flere gaver endnu. Et par dedikationseksemplarer, der s. 50 korrekt omtales som honoreret via kongens lærer Hans Mikkelsen, opfattes s. 268 tilsyneladende som slet og ret gaver til Mikkelsen og ikke til kongen. Det hænger ikke rigtig sammen. Forfatterens utilbøjelighed til at krydshenviser er gået så vidt, at han s. 261 beskriver et gaveeksemplar til hertug August af Wolfenbüttel i summariske vendinger uden at oplyse, at bindet med påtrykt dedikation jo er afbildet og ordlyden af en håndskreven dedikation gengivet s. 30-31. Ligeså s. 273: Et gaveeksemplar til grev Wolff Ernst af Stolberg omtales, uden at det nævnes, at bindet er dateret 1590 og bladet med Rantzaus håndskrevne dedikation afbildet s. 32.

På tilsvarende vis forholder det sig med de interessante oplysninger om oplagstal i indledningen s. 44f – at sådanne overhovedet eksisterer, fremgår ikke i mindste måde af bibliografisnittet. F.eks. meddeles s. 39 og 44 om Albert Meiers "Methodus describendi regiones, urbes et arces," at 1587-udgaven er et privattryk, fremstillet i 500 eksemplarer for alene at blive brugt som gave af Rantzaus. Om dette ikke uvæsentlige forhold forlyder der intet under nr. 144, hvor den lille bog er bibliograferet. Det bidrager ellers til at forklare, hvorfor der allerede blev udsendt en ny udgave det følgende år, nr. 145.

Der skal dog ikke råde tvivl om, at Zeeberg har leveret et solidt og kvalificeret arbejde af en art, som sjældent ses. Bortset fra visse uheldige, så at sige interne kommunikationsproblemer er bogen et storartet arbejdsredskab til oplysning om ikke alene Henrik Rantzaus, men adskillige andre forfatteres virksomhed og i tilgift om tråde og mekanismer i et vidtforgrebet mæcen-klientforhold i sidste halvdel af 1500-tallet. Når der i det følgende knyttes nogle mere specielle kommentarer til bogen, sker det ikke til dens forklejning, men fordi det her må være stedet at gøre nogle supplerende iagttagelser tilgængelige for dens læserkreds.

Vedrørende selve bibliografien:

Ad nr. 7 og 8: Michael Beuther. 1582-udgaven er som ovenfor nævnt dediceret til Frederik 2. Rantzau sendte på forfatterens vegne bogen til kongen med et brev dateret 20. maj 1582, hvori han udbad sig en fortegnelse over de oldenborgske konger med deres billeder til Beuthers næste bog, dvs. til nr. 8 (*Monumenta Historiae Danicae* udg. af Holger Rørdam IV, s. 694-96). – Vedr. nr. 8 foreligger der brev fra Beuther sept. 1586 og breve fra Beuthers søn Mich. Phil. Beuther 16. april, 8. juni og 26. juli 1587 (Cod. Vindob., brevet fra 1586 anbragt under 1596).

Ad nr. 13: Braunius Pars 4. I Augsburg SB (tidl. Kreisbibl. Augsburg) befinder eller befandt sig Rantzaus eget eksemplar med talrige bilag. Det er nærmere beskrevet af Gebele (se References s. 254), og Det Kongelige Bibliotek lod det affotografere i 1929 (*Aarsberetning 1929/30-1942/43*, 1946, s. 65).

Ad nr. 32: Nathan Chytraeus. Relevant i sammenhængen er også et brev fra Chytraeus til Rantzau 8. dec. 1593 (Ms. Breitenburg, 1149).

Ad nr. 58: Elverfeld. Med LN henviser Zeeberg her og andetsteds til Lauritz Nielsen: *Dansk Bibliografi 1551-1600*, 1933. Men Erik Dals *Supplement*, 1996, som rummer nye oplysninger om eksisterende eksemplarer, er ladet ude af betragtning. Ifølge LN suppl. 566 findes bogen også i Statsbiblioteket i Århus.

Ad nr. 64: Fincke. Der er også et eksemplar i Statsbiblioteket i Århus, og eksemplaret, der fandtes i Odense Katedralskole, findes nu i Uppsala UB (LN suppl. 600).

Ad nr. 68: Epistolae consolatoriae 1593. Der findes også et eksemplar i Oslo UB, som er sammenbundet med Tractatus (nr. 230). Bindet er en gave fra Rantzau, og til nr. 68 er føjet et blad med to kobberstik visende Segebergmonumentet på den ene side og på den anden "Effigies Caij Ranzouij morientis" (O. Walde i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* XXVI, 1939, s. 189f).

Ad nr. 92: Henninges. Bogens distribution til Niels Kaas og Frederik 2. omtales i breve fra Henninges 29. maj og 7. sept. 1587 (Cod. Vindob.). Et brev dateret 21. juli, hvormed Henninges oversender bogen til kongen, er trykt i *Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark* hrsg. von Andreas Schumacher III, 1759, s. 351-53.

Ad nr. 116: Lindeberg. Rantzau fortæller i et brev til Braunius 13. maj 1591 (Cod. Vindob.), at han har udstreget en angribelig bemærkning i bogen, der satirisk vendt mod pavedømmet lyder "contra morem... Pontificum." Det nævnes ikke, at bemærkningen ifølge Johanne Skovgaard (se References s. 259) er udstreget i alle eksemplarer, der findes i danske biblioteker. Hvorvidt gælder udstregningen de øvrige kendte eksemplarer?

Ad nr. 144: Meier. Et eksemplar findes også i Oslo UB (LN suppl. 1153).

Ad nr. 217: Epitaphia. Et eksemplar findes også i Wolfenbüttel (LN suppl. 570).

Ad nr. 230: Tractatus. Se ovenfor under nr. 68.

Ad nr. 237: Reineccius. De Rantzauske brevsamlinger rummer flere relevante breve end de anførte. Det fremgår af disse og taksigelser i bogens Appendix II, at Niels Kaas bidrog med oplysninger om problemer i dansk historie. Som i nr. 116 var nogle af udgiverens kommentarer stødende for katolikker. Rantzau udprykkede ifølge egen meddelelse adskilligt og sendte sin katolske forbindelse i Italien kardinal de Minutiis et eksemplar, der var "depurgatum" (Johanne Skovgaard s. 107).

Ad nr. 262: Vorstius. Skriftet er optrykt i nr. 70.

Addenda: At det har været muligt at præsentere så mange skrifter, der ikke er udgået under Rantzaus navn, men bare dediceret til ham, skyldes i sidste instans Johs. Møller, der som den første udarbejdede en fortegnelse i *Cimbria literata*. Kort efter fremkomsten publicerede Jacob Langebek 1745 en lille afhandling vedrørende Rantzau i første bind af *Danske Magazin* og benyttede lejligheden til at meddele tilføjelser til Møllers bibliografi. Herfra har Olaus Møller vel hentet flere af sine tilskrifter i faderens værk, men har i så fald måske oversprunget et par titler. Hos Zeeberg savnes allene, hvad Langebek opregner anførte sted s. 358 som nr. 7 og 9:

Isagoge Sphærica *Guiljelmi Adolphi Scribonii*, illustrata per M. *Zachariam Palthenium Fridbergensem*. Francof. 1593. 8. [Bogen er af Palthenius dediceret til Henrik Rantzau og forsynet med Rantzaus portræt].

Cheirurgia nova *Gasparis Taliacotii* Medici Bononiensis. Francof. 1598. 8. [Bogen er dediceret til Henrik Rantzau af forlæggeren *Peter Knopff* (dvs. Kopff?)].

Desuden omtaler Langebek s. 359 en bog fra 1574, der rummer latinske disticha om Rantzau. Den er vel kun relevant for databasen vedrørende nylatinsk litteratur.

En planlagt udgave af "Genealogia Ranzoviana," som næppe blev til noget, nævnes s. 40 og 43 og er naturligvis ikke medtaget i bibliografien. Som kilde til forhandlinger herom mellem Rantzau og Christopher Plantin i Antwerpen citeres alene et par breve fra 1586. Det kan tilføjes, at forhandlingerne endnu stod på to år senere. I et brev fra Plantin 26. aug. 1588 omtales rettelser, som Plantin havde foretaget efter Rantzaus ønske, og at der var vanskelige censorer at tage hensyn til (Ms. Breitenburg, 522; se også *Correspondance de Christophe Plantin* vol. 8-9, s. 19-21 og 68f).

Vedrørende Rantzaus gaveuddeling:

Rantzaus løbende gaveuddelinger til venner og bekendte af de skrifter, han havde involveret sig i, fremgår af hans brevveksling (jvf. s. 40f), men dokumen-

teres også fysisk af bevarede gaveeksemplarer. De forekommer i karakteristiske pergament- eller skindbind – enten med donationsangivelse trykt på bindet eller med Rantzaus navn eller initialer plus våbenmærke og som regel en håndskreven dedikation inde i bogen. Den første bindtype er afbildet s. 30f, den anden er i forskellige udformninger vist i *Bogvennen* 1929, s. 144 (gave til Johan Adolf af Gottorp) og smst. 1946, s. 48/49 (gave til Wolff Ernst af Stolberg). Det siger sig selv, at en registrering af sådanne eksemplarer, som forekommer spredt i mange biblioteker, vil både udvide og konkretisere billedet af Rantzau og hans bekendtskabskreds. Derfor har Zeeberg som nævnt i et Appendiks sammenstykket en fortegnelse over gaveeksemplarer, som han er stødt på under sin biblioteksbenyttelse, og udbygget den med henvisninger til gavetransaktioner omtalt i korrespondancen.

Fortegnelsen rummer påfaldende lakuner, men Zeeberg har garderet sig ved at understrege, at fortegnelsen er ufuldstændig, og i øvrigt efterlyse en mere systematisk efterforskning. En sådan er jeg ikke i stand til at levere, men det er muligt at hjælpe lidt på vej ved en nøjere konsultering af kilder og litteratur, ikke mindst ved at inddrage en række biblioteksundersøgelser, som ca. 1914-1945 blev publiceret i *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* (i det følgende forkortet NTBB). Da undersøgelserne fandt sted før 2. verdenskrig, kan nogle af de der nævnte gaveeksemplarer være gået til grunde, men i flere tilfælde turde der være tale om endnu eksisterende eksemplarer, som til dels supplerer registreringen af den kendte bestand.

De fremhævede personnavne repræsenterer gavemodtagerne:

Benedikt Ahlefeldt: To uspecificerede bind på Breitenburg (*Zentralblatt für Bibliothekswesen* 50, 1933, s. 116 noten).

Carl Ahlefeldt: Tractatus astrologicus (nr. 231 eller 232) med gavetilskrift dateret 1597 blev 1783 solgt som dublet fra Det Kongelige Bibliotek (*Auktionskatalog*, 1783, kvart nr. 173; jvf. *Fund og Forskning* 37, 1998, s. 27f).

Jost von der Beeke: Pompa funebris (nr. 199) i Bremen SB (NTBB XVII, 1930, s. 97).

Jacob Bording: Catalogus imperatorum (nr. 174) indb. med Conradinus Gambrivius (nr. 35) og Rantzaus Epitaphia in obitum patris (nr. 219) i Isak Collijns eje (NTBB XXVIII, 1941, s. 3f).

Johann von Born: Bellum Dithmarsicum (nr. 167) i Uppsala UB (NTBB I, 1914, s. 191, jvf. s. 187).

Levinus von Borschl: Catalogus imperatorum (nr. 174) i Göttingen (NTBB XVII, 1930, s. 125).

Tycho Brahe: Brevet til Rantzau 21.12. 1588, der nævnes s. 262, er trykt i TBOO (dvs. Tycho Brahe: *Opera Omnia*) VII, 1924, s. 385ff.

Georg Braunius: Genealogia Ranzoviana (nr. 82) og Albert Meier (nr. 144) omtales som modtaget i brev fra Braunius 29. juni 1587 (Cod. Vindob.).

Johannes Caselius: Catalogus imperatorum (nr. 174) i Wolfenbüttel (NTBB XVII, 1930, s. 147).

Christian IV: Froschmeuseler (nr. 250) og *Commentarius Bellicus* (nr. 178) blev sendt til kongen med breve 1595 og 1596 (Otto Brandt: *Heinrich Rantzau under seine Relationen*, 1927, s. 46f; smlgn. Zeeberg s. 45). – En gave fra Rantzau af ikke-Rantzause bøger 1591 er omtalt i Harald Ilsø: *Det kongelige Bibliotek i støbeskeen*, 1999, s. 530. Smst. s. 525 og 531 om gaveeksemplarer fra Elverfeld (nr. 59), Lauterbach (nr. 108 eller 109), Elias Reusner (nr. 239) og Nicolaus Reusner (nr. 244-45).

Nathan Chytræus takker i brev 23. febr. 1590 Rantzau for *Calendarium Ranzovianum* (nr. 228), som han har modtaget fra Peter Lindeberg (Ms. Breitenburg, 698).

Janus Dousa fortæller i brev 27. aug. 1591, at han har modtaget en stak bøger fra Rantzau, dels forfattet af Rantzau selv dels udgivet på hans bekostning (*Sylloge Epistolarum* ed. P. Burmannus I, 1727, s. 228f).

Dutch envoys in Denmark: Hermed betegnes modtagerne af nogle bøger nævnt i brev 22. juni 1594, Zeeberg s. 263. I brevet nævnes fem gesandter, alle angivet med navn.

Ernst von Mansfeld takker for *Reineccius* (nr. 237) i brev til Rantzau 17. aug. 1587 (Cod. Vindob.).

Anton Fugger: Epistolae consolatoriae (nr. 68) i Göttingen (NTBB XVII, 1930, s. 125) og uspecificeret bog på Breitenburg (*Zentralblatt für Bibliothekswesen* 50, 1933, s. 116).

Niels Hemmingsen: Den s. 264 nævnte "Astrologicus Liber," som Hemmingsen takkede for dec. 1593, er vel Rantzaus *Tractatus astrologicus* (altså formentlig nr. 230). Hemmingsens brev er trykt i *Kirkehistoriske Samlinger* 5:III, 1905-07, s. 569-71.

Johan Adolf af Gottorp: Lindebergs Hypotyposis (nr. 125) og *Epistolae consolatoriae* (nr. 70) i Det kongelige Bibliotek. Begge er ligesom Lauterbach (nr. 109, nævnt af Zeeberg s. 266) med gavetilskrift dateret 1596 (Harald Ilsø: *Det kongelige Bibliotek i støbeskeen*, 1999, s. 419f). Bindet om *Diarium* (nr. 207, Zeeberg s. 266) er afbildet i *Bogvennen* 1929, s. 144 og atter smst. 1948, s. 171.

Johan Georg von Werdenstein: Uspecificerede gaveeksemplarer i Würzburg (NTBB XVII, 1930, s. 85 med henvisning til Handwerker: *Geschichte der Würtzburger Universitäts-Bibliothek*, 1904, s. 21).

Niels Kaas: Hamelmann (nr. 88) i biblioteket på Skokloster (O. Walde: *Storhetidens litterära krigsbyten II*, 1920, s. 256 uden angivelse af titlen; den er fundet oplyst i Waldes samlinger, Ms. phot. 121 fol. i Det Kongelige Bibliotek).

Laurentius Kreich: Exempla (nr. 175) indb. med *Catalogus imperatorum* (nr. 174) med ejertilskriften: "Sum ex libris Laurentij Kreichs, dedit mihi dono. Henricus Rantzouius per secretarium suum Dethlephum Wohlers" i Darmstadt (NTBB XXIX, 1942, s. 189).

Philip Mauer: Epistolae consolatoriae (nr. 68), solgt 1753 fra Joh. Melchior Kraffts bibliotek i Husum (*Auktionskatalog* pars II, 1753, s. 364).

Hans Mikkelsen: Reineccius (nr. 237) omtalt som gave 1588 (*Nyt Historisk Tidsskrift* III, 1849-50, s. 290).

Ehrenfried von Minckwitz: Lindebergs Hypotyposis (nr. 126) med påtegning, at Rantzau købte bogen 1593, og derpå med gavetilskrift 2. sept. 1594 i Darmstadt (NTBB XXIX, 1942, s. 198).

Minutius de Minutiis: Reineccius (nr. 237) indb. med Genealogia Ranzoviana (nr. 82), anført i Katalog nr. 150: *Scandinavica*, Rosenkilde og Bagger, 1970, nr. 100; afbildning af Rantzaus gavetilskrift s. 24. Jvf. ovenfor *Ad nr. 237*.

Michael Neander: Exempla (nr. 175) med gavetilskrift fra Rantzau 1589 i Leipzig UB (NTBB XXIX, 1942, s. 239).

Otto von Hoim: Epistolae consolatoriae (nr. 69 eller 70) i Göttingen (NTBB XVII, 1930, s. 125).

Manderup Parsberg: Hogenberg & Novellanus: Res gestae Friderici II, 1589 (jvf. samme gave til Christian IV og Hans den Yngre Zeeberg s. 263f) med gavetilskrift 15. maj 1590 i Thore Virgins samling (*Bibliotheca Quarnforsiana*, Ups. 1946, nr. 41).

Caspar Paslick: Bellum Dithmarsicum (nr. 168) med gavetilskrift dateret 1589 i Det Kongelige Bibliotek (Suhms *Samlinger* I:3, 1780, s. 203f).

Philip af Pommern: Epistolae consolatoriae (nr. 68) indb. med Tractatus astrologicus (nr. 230) i Oslo UB (NTBB XXVI, 1939, s. 185f).

Reiner Reineccius: Catalogus imperatorum (nr. 173) i "prämonstratenserstiftet Tepls nära Marienbad bibliotek" (NTBB XXVII, 1940, s. 184 noten).

Jørgen Rosenkrantz: Bellum Dithmarsicum (nr. 167) i Linköpings stiftsbibl. og Henninges Genealogia (nr. 93) i Uppsala UB (O. Walde: *Storhetstidens litterära krigsbyten* II, 1920, s. 294 og 298).

Joseph Scaliger: Epistolae consolatoriae (nr. 70) omtalt af Scaliger i takkebrev til Rantzau 7. nov. 1595 (Marquardi Gudii *Epistolae*, 1697, s. 153f).

Jacob Ulfeldt: Pompa funebris (nr. 199, nævnt af Zeeberg s. 271). Bindet er afbildet i Harald Ilsoe: *Det kongelige Bibliotek i støbeskeen*, 1999, s. 229, hvor der angives en anden mulighed for eksemplarets proveniens.

Anders Sørensen Vedel: Henninges (nr. 93). Eksemplaret nævnt s. 272 er beskrevet og gavetilskriftens ordlyd meddelt i NTBB X, 1923, s. 107. I et brev til Vedel omtaler Rantzau 20. febr. 1591, at "Ich auch etliche mahll brieff vnd bücher an euch geschigkt" (C.F. Wegener: *Historiske Efterretninger om Anders Sørensen Vedel*, 1847, s. 180).

Wilhelm von Waijern: Diarium (nr. 207) indb. med De obitu Nicolai Caas (nr. 100) i Göttingen (NTBB XVII, 1930, s. 125).

Wolff Ernst af Stolberg: Gavebindet om Epistolae consolatoriae (nr. 70, Zeeberg s. 273) er afbildet i *Bogvennen*, 1946, s. 48/49 og Rantzaus håndskrevne tilskrift smst. s. 59.

Anonyme: Henninges (nr. 93) med gavetilskrift fra Rantzau, hvori navnet på modtageren er overstreget, i Helsingfors (NTBB III, 1916, s. 263). – Crusius (nr. 44) med vandskadet indskrift på bindet i biblioteket på Skokloster (O. Walde: *Storhetstidens litterära krigsbyten II*, 1920, s. 256).

Harald Ilse

GORDON ALBØGE: *Blicher og samfundet*. Syddansk Universitetsforlag 2003. 225 s. 188 kr.

Når Steen Steensen Blicher barberede sig, hvorfor gjorde han det så gående? Var det fordi, han var rastløs? Muligvis. Sine prædikener forberedte han også gående – i præstegårdshaven søndag morgen, om det nu var i Thorning eller Spentrup.

Eller turde han ikke se sig selv i et spejl, fordi hans mor var sindssyg og han måske havde arvet tendensen? Og ikke ville se den lure i øjnene derinde?

Eller – var der bare ikke et helt spejl i hele huset, fordi han havde 10 børn (11 med en stedsøn)? Det er også en mulighed. Men heroverfor kan indvendes, at der var hjem med nogenlunde lige så mange børn, hvor Blicher til tider overnattede og hvor der – det vides! – var flere hele spejle. Her sås digteren imidlertid også barbere sig gående.

Så-øh ...

Måske var Blichers børn særlig spejlknusende? Dét ved vi ikke.

Hvad ved vi? Ja, det er netop spørgsmålet, enhver biograf kæmper med. Stundom intet, stundom for meget ...

Om denne jyske, i litteraturhistorien temmelig isolerede 1900-talsforfatter har Blicher-kenderen *Gordon Albøge* skrevet en velafbalanceret bog med den beundringsværdigt ukarismatiske titel "Blicher og Samfundet". Det er et i høj grad sympatisk arbejde, ikke mindst ved forfatterens uvilje mod at hoppe på limpinde, hvor mange andre har siddet godt og grundigt. Han sætter en ære i ikke at drage forhastede konklusioner, og det *har* han ære af.

Jeppe Aakjær er i sin levnedsskildring fra forrige århundredeskifte eksempelvis hoppet på en kæmpe limpind, som stikker frem allerede i titlen på hans bog "Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie etc." Uden ligefrem at gøre Blicher til nogen livskunstner, afprøver Albøge myten om den blicherske livstragedie på virkeligheden og må konstatere, at selv i sine allersidste, afgjort vanskelige leveår producerede Blicher så sikkert og støt som når han var bedst – og var i øvrigt aktiv på anden vis, selv om hans drikfældighed – der muligvis også er kraftigt mytologiseret – tog noget til. Hvad var det for et forfald, han gik i? spørger Albøge fornuftigt.